

Mesut KULELİ*

**YAZINSAL METİNLERDE ÇOĞUL OKUMA
EKSENİ: METİNLERARASI OKUMA
YOLUYLA 1960 DARBESİNİN SOSYOPOLİTİK
ÇIKARIMLARI**

ÖZET

Toplumsal hayatın sürekliliğini sağlamakta önemli bir işleve sahip olan kültür ve unsurları, yazınsal eserlerin altmetinlerini oluşturabilecek kadar yoğun bir şekilde metinlerin olay örgüsüne dahil edilebilmektedir. Gerek açık bir biçimde gerek örtük olarak yazınsal metinleri kuşatan kültürün çok sayıda unsuru vardır. Sosyopolitik gelişmeler de bu kültürel unsurlar arasındadır ve okura, bir yazınsal metni doğuran kültürün taşıyıcısı olan toplum hakkında önemli perspektifler sunarlar. Kısaca toplumdaki siyasi gelişmeler ve toplumsal hayat arasındaki etkileşim olarak tanımlanabilecek olan “sosyopolitik unsurlar”, kurgusal bir olay örgüsünün kurgusal olmayan bağları olarak karşımıza çıkabilmektedir. Böylece bir yazınsal eserdeki sosyopolitik unsurlar, söz konusu metne yönelik bir metinlerarası okuma gereksinimi doğurabilmektedir. Riffaterre’ye göre okurun saptamak zorunda olduğu metinlerarası ilişkiler şayet okur tarafından kaçırılırsa, metnin alınması söz konusu olamamaktadır. Bu çalışmada, Ayşe Kulin’in Mayıs 2024’te yayımlanan *Dört Gün Üç Gece* başlıklı romanında Türkiye’nin yakın siyasi tarihine dair sosyopolitik göndergeler içeren söylemler saptanmış ve bu söylemlerin gerektirdiği/sağladığı metinlerarası okuma hem özgün kültür okuru için hem romanın potansiyel bir çevirisindeki hedef kültür okuru için tartışılmıştır. Riffaterre’in metinlerarası okuma kavramı ile bu okumanın dolaysız olarak ortaya çıkardığı çoğul okuma ve anlamlama eksenleri senteziyle yapılan çözümlemede, romanın 1960 darbesine dair bir yakın tarih okuma eksenini ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çoğul okuma eksenini, metinlerarası okuma, sosyopolitik gönderge, Ayşe Kulin, roman çözümlemesi

**MULTIPLE READINGS POTENTIAL OF
LITERARY TEXTS: SOCIOPOLITICAL
IMPLICATIONS OF 1960 MILITARY COUP
THROUGH INTERTEXTUAL READING**

ABSTRACT

Assuming a significant role in the sustainability of social life, culture and its components tend to be integrated into the plots of literary texts so heavily that these elements could go further to constitute the subtexts. The term culture bears an array of components explicitly or implicitly interwoven into a literary text. Sociopolitical developments could also be counted among the cultural components and could present significant perspectives into the culture of a community from which a literary text takes its roots. Briefly defined to result from the interaction between political developments and social life, sociopolitical elements could turn out to be the nonfictional knots binding the fictional elements of a plot. Hence, sociopolitical elements could require an intertextual reading approach to a literary text. According to Riffaterre, we cannot talk about the signification of a literary text without the reader recognizing the intertextual references in that text. In this study, the contexts with sociopolitical references to the recent political history of the Turkish Republic are identified in the novel titled *Dört Gün Üç Gece* by Ayşe Kulin, which was released in May 2024 in Türkiye. These contexts are discussed for their intertextual signification for the original culture reader and a potential target culture readership; potential in the sense this novel has not been translated into any other language yet. The analysis of the sociopolitical elements in the novel through a synthesis of the intertextual reading as posited by Riffaterre and the resulting multiple readings potential of the text reveals the recent political history of the Turkish Republic with a focus on the 1960 military coup.

Keywords: Multiple readings of a text, intertextual reading, sociopolitical references, Ayşe Kulin, novel analysis

* Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Bolu/Türkiye. E-posta: mesut.kuleli@ibu.edu.tr / Assoc. Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Arts and Science, Department of Translation and Interpreting, Bolu/Türkiye. E-mail: mesut.kuleli@ibu.edu.tr

Giriş

Birey, doğduğu andan itibaren kendine verilen isim ve giydirilen kıyafet rengiyle başlayarak bir kültürün hem unsuru hem taşıyıcısı haline gelmektedir. Kültür, bireyler arası, topluluklar arası, kurumlar arası ve daha geniş perspektifte toplumlar arası ilişkilerin doğrultularını ve boyutlarını tayin eden bir garantördür. Ancak toplumsal yaşamın bir garantörü olarak hizmet eden kültür, aynı zamanda değişen toplumsal şartlardan da etkilenmektedir. Toplumsal yaşam dinamikleri, özellikle küreselleşmenin getirdiği hızlı iletişim ve etkileşim ağları nedeniyle eski zamanlara nazaran çok daha hızlı değişmeye ve evrilmeye meyilli hale gelmiştir. Artsüremli bir yaklaşım, içinde yaşadığımız toplumun kültürel özelliklerinin bazılarının sabit kalmak üzere gerçekte ne denli büyük çaplı bir değişime uğradığını gösterebilse de günümüzde kültürel değişimi gözlemlemek ve tecrübe etmek artık nesiller arasında bir karşılaştırma gerektirmemekte; belli bir neslin kendi döngüsü içinde dahi kültürel değişiklikler göze çarpmaktadır. Hiç kuşkusuz bunun temel itici gücü teknoloji ve iletişimin gelişmesidir.

Eski zamanlarda ise kültürel değişikliklerin daha çok savaşlar yoluyla ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Savaşlar, galip gösterilen tarafa belirli toprakların geçmesi, bu topraklarda yaşayanların yeni bir devlet anlayışı altında veya kendi sürdürdüklerinden farklı bir dine mensup çoğunluk içinde yaşamaya başlamasıyla sonuçlanabilmiştir. Bu köklü değişiklikler zamanla komşu ülkeler arasında mübadeleler yapılmasıyla belirli toplulukların yeni yerlere yerleşmesine neden olabilmıştır. Ancak her ne şartla olursa olsun kendi alışkanlıklarını devam ettirmek isteyen azınlıklar, içine girdikleri yeni toplumla etkileşime girerek iki tarafın da bazı yeni alışkanlıklar edinmesini tetiklemiştir. Bu etkileşimin hem yaşam tarzında hem dilde etkileri olması gibi nedenlerle kültürel değişiklikler ortaya çıkmıştır. 751 yılında Çin ve Abbasiler arasındaki savaşta Abbasilerin tarafına geçen Karluklardan itibaren Türklerin İslamlaşma süreci bu kültürel değişime örnek gösterilebilir.

Toplumların veya devletlerin politik duruşları ve kararları, toplumun kültürünü de etkilemektedir. Cumhuriyet rejimiyle yönetilen toplumlar, bu sistemin bir gerekliliği olan demokrasi sayesinde kendini yönetecek politikalar geliştirmesi için devlet idaresini kendileri şekillendirirler. Bu nedenle toplum ve siyaset birbirinden ayrılamazken bu iki unsurun etkilişimi sonucunda sosyopolitik faktörler, toplumu ve kültürü etkileyen önemli bileşenler olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan 1960 ve 1980 darbeleri, Türk siyaseti ve toplumu üzerinde uzun süreli etkiler bırakmıştır (Kerimoğlu, 2020, ss. 155-156). 12 Mart 1971'deki askeri muhtıra, 1997 yılındaki 28 Şubat süreci ve 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi de Türkiye Cumhuriyeti'nde politik sonuçların yanı sıra dolaysız olarak toplumsal sonuçlar yaratmıştır. Belirtilen bu darbeler, darbe girişimleri ve muhtıralar, toplumun demokratik yollarla başa getirdiği yetkililerin yanı sıra toplumsal dinamiklerin de hedeflendiği müdahalelerdir. 1960 ve 1980 darbelerinin sonuçları, Türkiye Cumhuriyeti ve toplumu üzerinde bugün dahi gözlemlenebilen sosyopolitik sonuçlara neden olmuştur. 1960 darbesiyle, pek çok milletvekilinin tutuklanmasının yanı sıra dönemin başbakanı olan Adnan Menderes idam edilmiştir ve bu idamın vicdani ve sosyopolitik yönleri bugün halen gündemdedir. Çok sayıda tutuklamalar, dönemin siyasi liderlerinin sürgüne gönderilerek siyasetten yasaklanmaları ve çok sayıda idam ile sonuçlanan 1980 darbesi de günümüz Türkiye'sindeki pek çok sosyopolitik unsurda hep akıllardadır.

Bu denli uzun süreli ve toplumun tümünü ilgilendiren sonuçlar doğuran bu darbeler, neredeyse her toplumsal olay ve olgu gibi sinema veya edebiyata da konu olmuştur. "Türkiye'nin

acılarla değişen yüzünün siyasal katmanını oluşturan iktidarlar ve darbeler ilişkisi, yoğun biçimde romanların konusu olur. Doğuşundan beri siyasal ve sosyal olaylara duyarlı olan roman, iktidarların ve darbelerin hazırlanışlarını, uygulamalarını ve sonuçlarını kendine göre çözümlenmeye çalışır” (Narlı, 2007, s. 171). Darbelerin sebepleri, süreçleri veya sonuçları, Türkiye’de çok sayıda sanat ürününün konusu olmuştur. Babam ve Oğlum, Eve Dönüş, Çözümler, Dikenli Yol, Zincirbozan, Bekle Dedim Gölgeye, Prenses, Sis, Gülün Bittiği Yer, Av Zamanı, Eylül Fırtınası, Bu Son Olsun, Beynelmilel, Babam Askerde gibi Türk filmleri 1960 ve 1980 darbelerine götüren süreçleri ve bu darbelerin sosyopolitik sonuçlarını dolaysız olarak ele almaktadır (Bulut, 2020). Edebiyatta ise *İzmir’in İçinde*, *Bir Gün Tek Başına*, *Bıçağın Ucu*, *Karanlığa Direnen Yıldız*, *Yorgun Mayıs Kısrakları* gibi romanlar 1960 darbesinin; *Gece Dersleri*, *Yarım Kalan Yürüyüş*, *Mor Ötesi*, *Eylül Şifresi*, *Yüz: 1981*, *Ne Güzel Çocuklardık Biz*, *Dostluk* gibi romanlar 1980 darbesinin öncülü olan olayları, darbe günlerini veya darbelerin toplumsal ve politik etkilerini konu olarak işlemişlerdir¹ (Günay-Erkol, 2016). Romanlarda bu sosyopolitik olguların ele alınması, toplumsal hayatın edebiyata yansımalarını göstermektedir. 12 Mart döneminde de hapse düşenler ve dışarıdaki kamuoyu arasındaki köprüyü kurma işi, “sorunun içinde olması gereken” romancılara düşmüştür (Belge, 1976, s. 8).

Bu çalışmada, Ayşe Kulin’in 2024 Mayıs’ta yayımlanan ve 27 Mayıs 1960 darbesinin gerçekleştiği günü de içine alan *Dört Gün Üç Gece* başlıklı romanı, bir romanın “çoğul okuma eksenleri” kapsamında çözümlenmiştir. Roman, “ele alınan toplumun görünümünü, dönemin görünümü halinde yansıtan” bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır (Aytaç, 2003, s. 332). Türkiye Cumhuriyeti’nde önemli bir tarihsel olay olan 1960 darbesi zamanlarını, toplumsal görünüm üzerinden yansıtmaları nedeniyle bu roman metinlerarası bir okuma imkânı sağlamaktadır. Bu çalışmadaki metinlerarası okuma, “söyleşimcilik” terimiyle metinlerarasılık çözümlenmelerine yön veren Mihail Bahtin’in, Fransız yazar Rabelais’nin eserlerindeki karnavalesk unsurları dönemin sosyal hayatıyla bağdaştırmasından esinlenmiştir. Toplumsal hayatın kendi başına bir metin olarak hizmet edebildiğini ve yazınsal eserlerdeki anlatı ve kurguyu etkileyebildiğini öne süren Bahtin, Rabelais’nin eserlerindeki hiciv, grotesk ve güldürü unsurlarını Ortaçağ ve Rönesans döneminde günlük hayatta egemen olan karnaval ruhuyla ilişkilendirerek Rabelais eserleri ile toplumsal hayat arasındaki söyleşimcilik ilişkisini çözümler (2005, s. 55). Böylece Bahtin, Rabelais eserlerindeki anlatıyı dönemin sosyal hayatının yansımaları olarak gözler önüne serer. Bundan hareketle bu çalışmada, darbe öncesi olayların, darbe günü yaşananların ve darbe sonrası ortaya çıkan durumun, metinlerarası okuma yapılarak bir tarih anlatısı olarak çözümlenmesi yapılmıştır. Çalışma, Riffaterre’in önerdiği “metinlerarası okuma” ile bir metnin sağladığı “çoğul okuma eksenleri” sentezi üzerine kurulmuştur. Çözümleme sonucunda, romanda darbenin sosyopolitik boyutunu içeren söylemlerin hem özgün kültür okuru için hem potansiyel bir çevirideki hedef kültür okuru için sağlayacağı metinlerarası okumanın önemi tartışılmaktadır.

1. Romanın Çoğul Okuma Eksenleri

Roland Barthes’a göre, gerçek yaşamın yanı sıra yazın dilinde de bildirimlerin satır araları okunduğunda temel içeriğin yanı sıra ikinci bir bildirim veya anlam ortaya çıkabilmektedir (2012, s. 185). Günlük hayat söyleşimlerinin arkasında yatan anlamı arayış, iletişim kurmakta olan birey

¹ Burada adı verilen filmler ve başlığı verilen romanlar dışında da çok sayıda sinema ve edebiyat ürünü 1960 ve 1980 darbelerini konu almıştır, ancak burada bu darbelerin topluma sunulan sanat eserlerini de şekillendirdiğini göstermek amacıyla sadece birkaçı örnek olarak verilmiştir.

veya toplumların kendi güvenliklerini sağlamada önemli bir uğraş olmaktadır yazınsal eserleri okumada bildirimlerin arkasındaki anlamı arama, okurlar için edebî hazzın doruklarına ulaşmayı sağlayabilir². Eco'ya göre gerçek dünyadaki veya yazındaki bildirimleri “kuşkuyla okumak için insanın bir tür saplantılı bir yöntem geliştirmiş olması gerekir. Kendi içinde kuşku patolojik değildir: Dedektifler ve bilim adamları ilke olarak, belirgin ancak görünüşte önemli olmayan bazı öğelerin, belirgin olmayan bir başka şeyin kanıtı olabileceğinden şüphelenirler” (2012, s. 67). Öte yandan, çeviri amaçlı okumada ise bir metnin çoğul anlamlama düzeyini sorgulamak ve çözümlmek, çevirmenin düşeceği tuzakların en az anlam yitimiyle üstesinden gelmesine yardımcı olabilmektedir. “Anlatı zenginliğine bağlı olarak bir metin birden fazla potansiyel okuma eksenini sunabilir. Örneğin, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* başlıklı romanı bir tarih kitabı, aşk hikayesi, polisiye roman, aynı zamanda hayatın, aşkın, sanatın anlamı üzerine bir eser olarak okunabilir”³ (Öztürk Kasar, 2009, s. 170). Burada ifade edilen “potansiyel okuma ve anlamlama eksenleri”, bir yazınsal metni kurgusal bir evrenden kurgusal olmayan, yansıttığı toplumun tarihsel, coğrafi, sosyolojik, politik veya ekonomik durumunu da ele veren bir “belge(sel)” haline getirebilmektedir. Böylece bir yazınsal metin, okuru için hem “gerçek dünyada” hem “imgesel dünyada”⁴ bir karşılık yaratabilmektedir. Bir romanın potansiyel olarak sunabileceği gerçek dünya ve imgesel dünyayı alımlamak isteyen bir okur veya çevirmen için “metin, bir potansiyel anlamdan fazlasını gerçekleştirip farklı boyutlarda yorumlanabiliyorsa bunun saptanması, ayrıca metne taşıdığı özelliklere göre farklı yazınsal eleştiri yaklaşımlarının ışığında bakılması, çözümlmeye değişik yönlerden katkı sunar” (Tuna & Kuleli, 2017, s. 38). Böylece çoğul okuma ve anlamlama eksenlerinin saptanarak çözümlenmesi, hem okur için sanatsal hazzın üst düzeye ulaşmasını hem yazın çevirmeni için hedef okur kitlesinin benzer bir haz yaşamasını mümkün kılan çeviri kararları vermesini sağlayabilecektir.

Çoğul okuma ve anlamlama eksenlerini sağlayan unsurlar arasında, yazınsal metinlerin kurgusundaki metinlerarası ilişkiler gösterilebilir. Bir metnin “alıntılar mozaigi olarak oluşturulduğunu” öne süren Kristeva'ya göre, “her metin [önceki] başka bir metnin kendine katılması ve bu metnin dönüştürülmüş” bir versiyonudur (1986, s. 37). Fakat bir metinde yer alan metinlerarası ilişkileri önceki bir veya birkaç metnin katılımı ve dönüştürümü olarak ele almanın yanı sıra metnin kurgusundaki sosyolojik, tarihsel, bilimsel, ekonomik, kültürel, dinsel, politik göndergeler de saptanıp çözümlmeye dahil edilmektedir. Yazınsal bir eserin, içinden doğduğu kültürün unsurlarını da yansıttığı düşüncesiyle, okurun veya çevirmenin “çoğul okuma eksenleri” çerçevesinde kurgusal olmayan söylemleri de çözümlemesi beklenebilir. Çoğul okuma eksenlerini mümkün kılan bu göndergeler açık veya örtük olarak okura sunulabilir. Ancak anlatıya açık bir biçimde dahil edilmiş kültürel göndergeler dahi bu metnin sadece çeviri yoluyla taşındığı yabancı kültür okurları için değil aynı zamanda içinden doğduğu kültürün okurları için de metinlerarası okuma ile alımlanabilir hale gelebilmektedir. “Bir metindeki her tür göndergenin anlaşılması okurca belli bir çabayı zorunlu kılar. Metinlerarasını bir okuma etkisi olarak niteleyen, algılanması ve yorumlanması için büyük ölçüde okurun belleğine ve ekin sel birikimine gereksinim olduğunu öne süren Riffaterre'in düşüncesini pek çok kuramcı paylaşır” (Aktulum, 2011, ss. 456-457).

² Burada kullanılan “okuma” kavramı, Tuna'nın “kişinin yazılı bir metinden okuduklarından olduğu kadar, dış dünyada duyduklarından ve gördüklerinden yola çıkarak bir anlamı çözmesi ve bir yargıya erişmesi” anlamında kullanılmaktadır. Daha detaylı tanım ve tartışma için bkz. Tuna (2019, s. 12).

³ Kaynakçada Türkçe dışında verilmiş olan kaynaklardan metin içindeki alıntılar, aksi belirtilmedikçe bu çalışma amaçlı tarafı mca çevrilmiştir.

⁴ Yazınsal metinlerde “gerçek dünya” ve “imgesel dünya” kavramlarının tanımı için bkz. Rifat (2009, s. 91).

Okuma etkinliğinde okura büyük bir rol biçen ve metinlerarası okuma yapabilmesi için okurun iyi bir hafızası veya nitelikli bir klasikler eğitimi alması gerektiğini değil, metnin şifrelerini çözmek için gerekli bir bellek işlevselliğine hazır olması gerektiğini ifade eden Riffaterre'e (1984, s. 142) göre, bir anlatı kendini doğrulayan özellikler içermelidir ve göndergelerin barındırdığı anlam aşırılıklarına karşı dirençlidir (1990, s. 10). Bu önermeyle okuru metnin sınırları dışına bırakmayan Riffaterre, okura metnin izin verdiği kadar metinlerarası okuma rolü biçer. Metnin çıkış noktası olan bir altmetnin varlığını metinlerarası bir ilişkiyle açıklayan Riffaterre, aynı zamanda bir metnin teması ile altmetnin birbirlerinden farklı olduğunu; bir metnin temasının özünde bir hikaye olduğunu ve metnin olay örgüsünü ortaya çıkaran bir yön olduğunu, altmetnin ise daha önce gerçekleşmiş olaylarla bağlantısı kurulmaksızın alımlanmasının pek mümkün olmayan, anlatıya iliştilmiş bir bellek gibi işlev gösterdiğini belirtmiştir (1990, ss. 60; 55). Buradaki anlatıya iliştilmiş bellek, anlatıdaki metinlerarasılık ilişkileridir ve metnin temasının yanı sıra okurun bulmak zorunda olduğu altmetnin, bir yazınsal eserin çoğul okuma eksenlerini mümkün kılmaktadır. "Altmetin, anametnin göndergesi olan metindir. Altmetin bir metnin gerisinde başka metinlerin bulunduğunu bildirir: bir kültür, okunan öteki yazarların yapıtları [...]" (Aktulum, 2011, s. 417). Öyleyse, bir anlatıdaki altmetni bulan bir okur, yaptığı metinlerarası okuma ile metnin çoğul okuma eksenini de keşfetmiş olacaktır. Ancak bu çalışmada benimsenen metinlerarası okuma, bir yazın metninin gönderge yaptığı sadece sözlü veya yazılı edebî eserler olarak değil, aynı zamanda eserin olay zamanındaki sosyolojik, ekonomik veya politik olay ve olguları kapsayacak biçimde ele alınmıştır zira toplumsal hayat ve olgular, hemen hemen her bilim alanının "okumaya" ve çözümlenmeye uğraştığı en büyük metinlerdir ve yazınsal eserleri ortaya çıkaran en geniş külliyattır. Söyleşimcilik kuramı çerçevesinde Bahtin, "her metnin edebiyat dizgesi içerisinde kendinden daha önce yazılmış metinlere veya toplumsal olaylara bir yanıt olarak üretildiğini, aynı zamanda kendinden sonraki metinleri de öncelediğini öne sürmüştür" (Tuna, 2019, s. 20). Buradaki "toplumsal olaylara bir yanıt" ifadesini, Bahtin'in kuramını öne sürerken çözümlendiği karnavalesk edebiyatta "Rabelais'nin sövgüsel bir dille ördüğü komik anlatımını karnavalesk geleneğe bağlamış ve toplumsal olay ve olguların edebiyat üzerindeki etkisini göstermiş" olmasına dayandırabiliriz (Kuleli, 2023, s. 86). Öyleyse metinlerarası okuma, sadece edebî eserler arasındaki göndergeler ağından ibaret olarak ele alınmaktansa aynı zamanda bir yazınsal eserin olay zamanına dair kurgusal olmayan toplumsal olaylara yapılan göndergeler olarak da düşünülmelidir.

Ayşe Kulin'in Mayıs 2024'te yayımlanan *Dört Gün Üç Gece* başlıklı romanı, içerdiği anlatı zenginliği ile çoğul okuma eksenlerini mümkün kılmaktadır. Hüristik bir okuma yapıldığında bir aşk romanı olarak karşımıza çıkan bu eser, aynı zamanda Türk-İslam kültüründe yaygın bir uygulama olan "ölenin arkasından yedisini ve kırkını okumak" gibi geleneklere atıfta bulunurken Aleviliğin ortaya çıkışı ve Alevilikteki dinî ritüeller gibi içeriklerle de çoğul okuma eksenine sahiptir. Aynı zamanda roman, olay örgüsünün kurgulandığı zamanlarda popüler olan bir Rumeli türküsüne, Hoca Ali Rıza ile Civanyan tablolarına, "Kiss of Fire" ve Dean Martin'in 1954 yılında seslendirdiği "Sway" gibi dönemin ünlü yabancı şarkılarına, Zeki Müren tarafından seslendirilen "Bir Dame Düşürdü ki Beni Baht-ı Siyahım" ile Müzeyyen Senar'ın seslendirdiği "Kimseye Etmem Şikayet" gibi yerli şarkılara, Divan Edebiyatı'ndan Baki'nin ünlü bir eserine açık göndergelerin yanı sıra örtük bir anlatımla Franz Kafka'nın *Dönüşüm* adlı yapıtına yapılan göndergelerle 1960'ların sanat anlayışı amaçlı bir okumaya imkân tanımaktadır. Dinsel ve sanatsal okuma eksenlerinin yanı sıra, yer yer anlatıya dahil edilen tıbbi krem (Krem Pertev vb.) veya ilaç

isimleri, hastalara evde kullanılan alternatif tedavi yöntemleri ve geleneksel tıbbi uygulamalar, doktorların çalışma şartları, hastalık isimleri, teşhis veya tedavide kullanılan araç-gereçler ve kimi hastalıkların semptomları, dönemin sağlık uygulamalarını öğrenmek için okura ayrıca bir okuma eksenini sunmaktadır. Buraya kadar belirtilen göndergeler ışığında bir aşk romanı, dinsel bilgiler içeren bir kitap, 1950'lerin ve 1960'ların sanat anlayışı günlüğü, 1960'ların sağlık uygulamaları içerikli bir yazı gibi okunabilecek *Dört Gün Üç Gece* başlıklı roman, aynı zamanda 1960 darbesi öncesi olayların, darbe gününde yaşananların ve darbenin sonuçlarının metnin geneline yayılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk darbenin siyasi ve toplumsal okumasını mümkün kılan bir tarih kitabı niteliğinde de görülebilir. Bu okuma eksenleri, metnin yapısına işlenen metinlerarası göndergeler sayesinde ortaya çıkarılabilmektedir.

Roman, bu çalışmanın yapıldığı zamana kadar henüz herhangi bir dile çevrilmemiştir. Ancak Ayşe Kulin'in eserlerinin bugüne dek çok sayıda dile çevrildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu eserin de önümüzdeki aylarda veya birkaç yıl içinde çevrileceği düşünülebilir. Bu nedenle çalışmadaki sosyopolitik bir yakın tarih okuması sunan bağlamların, özgün kültür okuru ve potansiyel bir çeviriyi okuyacak hedef kültür okuru için ne tür metinlerarası okuma imkanları sunacağı ve romanın alımlanmasında bu metinlerarası okumaların sağlayacağı kurgusal olmayan yakın tarih bilgisi tartışılmaktadır.

2. Romanın Sosyopolitik Okuma Eksenini

Dört Gün Üç Gece başlıklı roman, 25 Mayıs 1960 günü alışverişten dönen ana karakter Sevda'nın sokaklarda gördüğü siyasi ve toplumsal kargaşanın anlatımı ile başlayarak evine döndükten sonra dört gün üç gece boyunca evde yaşananlarla Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk darbenin öncesindeki olayların anlatısıyla devam eder. Son olarak 28 Mayıs 1960 günü Sevda'nın evinden çıkması ve o anda ülke dışında geçici görevde bulunan milletvekili kocasının yanına gitmesiyle sona erer. Bu dört gün ve üç gece yaşananlar, gerçekte o günlerde ülkenin içinde bulunduğu sosyopolitik durumun bir tasviri niteliğindedir. Eşi iktidar partisinin milletvekili olan Sevda, 25 Mayıs 1960 günü alışverişten dönerken apartmanın asansöründe yaralı halde bulunduğu Yusuf adlı karaktere yardım etmek için Yusuf'u evine çıkarır. Doktor olan kuzeni Selçuk dışında kimseye bu durumu anlatamayan Sevda, Selçuk'tan bu genci tedavi etmesi için yardım ister. Yusuf iki gün içinde daha iyi olunca anlattıklarından bir protestoda yaralandığı ve dönemin deyimiyile solcu olduğu anlaşılır ancak Sevda ve Selçuk'a bunu anlatmamış; tesadüfen protestocuların olduğu yerden geçerken kendisinin yanlışlıkla dövüldüğünü söyleyerek yalan söylemiştir. Sevda, eşinin yurtdışındaki geçici görevinden dönmesini beklerken bir taraftan da Yusuf'u evinden göndermek ister. Ancak Sevda ve Yusuf beklemedikleri bir şekilde birbirlerine aşık olmuşlardır. 27 Mayıs 1960 sabahı darbe olduğunu öğrenen Sevda ve Yusuf, gün boyunca evde kalmak zorunda olduklarından aşkları daha da ilerlemiştir. Ancak 28 Mayıs 1960 sabahı kocasının Selçuk'a ettiği telefonla Yunanistan'a kaçarak kocasının yanına gitmek zorunda olan Sevda ve memleketine gitmek için yola çıkan Yusuf, anlatıdaki dördüncü gün ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Bu aşk anlatısı içinde çok sayıda sosyopolitik gönderge bulunmuş ve çözümlenmiştir. Çözümleme, sosyopolitik göndergelerin metinlerarası okuması ile elde edilmiş ve çalışmada bu roman bir siyasi tarih kitabı ekseninde okunmuştur. Örnek olarak romanda tekraren karşımıza çıkan "6-7 Eylül olayları" ele alınabilir. Buna aşına olmayan Türk okur ve aşına olması pek muhtemel olmayan çeviri metin okuru, metinlerarası okuma yoluyla 1954'te Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum halklarının karşı karşıya gelmesi ve 6 Eylül 1955 tarihinde gazetelerde Atatürk'ün

evine bomba koyulduğu haberiyle “İstanbullu gayrimüslim azınlıkların evleri[nin], iş yerleri[nin], okulları[nin], kiliseleri[nin], haçları[nin] ve değerli eşyaları[nin] yakılarak tahrip edildi[ği]”⁵ olaylara yapılan göndergeyi alımlayabilir. Romadaki karakterlerden kapıcı Mehmet Efendi’nin “Sevda Hanım, darbe olmuş! Sizi erkenden uyandırdım ama bugün ekme, gazete filan yok, sokağa çıkma yasağı var” (Kulin, 2024, s. 119) cümlesi de darbe günü yaşananlara dair bir sosyopolitik okuma sağlamaktadır. Her ne kadar bu söylemin alımlanmasında gerek özgün kültür okuru gerek çeviri metin okuru metinlerarası okuma yapmak zorunda kalmasa da dönemin sosyopolitik olaylarına dair bir öngörü kazanmakta ve darbe günü halkın sokağa çıkmasının yasak olduğunu öğrenmektedir. Böylece roman, hem özgün kültür okuru hem çeviri metnin ait olduğu kültürün okuru tarafından Türkiye Cumhuriyeti’nin yakın tarihine dair bir tarih kitabı olarak okunabilme eksenine ulaşmış olmaktadır. Bu bölümde, romanda 27 Mayıs 1960 darbesine dair kurgusal nitelikte olmayan sosyopolitik göndergeler verilmiş ve tartışılmıştır.

Örnek 1:

“Gençler sözlerini OLUR MU BÖYLE OLUR MU, KARDEŞ KARDEŞİ VURUR MU / KAHROLASI DİKTATÖRLER / BU VATAN SİZE KALIR MI diye değiştirdikleri Plevne Marşı” (Kulin, 2024, s. 8)

25 Mayıs 1960 günü Sevda’nın alışverişten dönerken sokaklardaki protestocuların hep bir ağızdan attıkları bu slogan, söylemde de belirtildiği şekilde Plevne Marşı’nın sözleri değiştirilerek, “ezgisi aynen korunmak suretiyle Ruhi Su tarafından bu şekilde yeniden oluşturularak özellikle dönemin [60 ihtilali sürecinde] sol gösterilerinde okunmuştur” (Dinç, 2020, s. 493). Dönemin iktidarı olan Demokrat Parti’ye karşı göstericilerin kullandıkları bu sloganda geçen “kardeş kardeşi vurur mu” ifadesi, belirtilen zamanlarda halkın bir siyasi kutuplaşma içinde olduğunu; sağcılar ve solcular olmak üzere ikiye bölündüğü için aynı bayrak altında yaşayan vatandaşların (buradaki ifadeyle kardeşlerin) birbirine düşman kesildiğini göstermektedir. Türk okur tarafından Plevne Marşı’nın sözleriyle ilişkilendirilebilecek bu söylemin potansiyel bir çevirisinde, Plevne Marşı’na aşına olması beklenmeyen bir kültürün okurları ancak Plevne Marşı’na yönelik bir metinlerarası okuma yaparak buradaki sözlerin dönemin iktidarını eleştirmek için rasgele seçilmediğini alımlayabilecektir.

Örnek 2:

“Kocamın başında bulunduğu ekibin çalışması sayesinde karayolları yapımı hızlandı, ulaşılamayan köylere ulaşıldı, tarım makineleşti, köylünün eli para tuttu...” (Kulin, 2024, s. 27)

Sevda’nın kocası dönemin iktidar partisi olan Demokrat Parti milletvekilidir ve devletin ekonomik meseleleri ile ilgilenen bir ekipte görev almaktadır. Bu söylemin alımlanması için bir metinlerarası okuma yapılsa dahi hem özgün kültür okuru hem çeviri metin okuru dönemin iktidar partisinin politikalarını ve toplumdaki yansımalarını öğrenmektedir. “Demokrat Parti iktidarının bilhassa karayolları politikası etkili olmuştur. DP iktidarının yol politikası; köylerin pazara bağlanmasını ve ülkenin en ücra köşesindeki insanların kent ve kasabanın pazarına ulaşabilmesini sağlamış[tır]” (Yılmaz, 2022, s. 2059). Metinlerarası okuma yoluyla metnin alımlanmasına ulaşılabilirken, burada çözümlenen yazınsal metin aynı zamanda kurgusal olmayan anlatı birimleri yoluyla okura metinlerarası bilgi sunabilmiştir. Ayrıca “tarımın makineleşmesi,

⁵ Euronews (2021, Eylül 6). <https://tr.euronews.com/2021/09/06/6-7-eylul-olaylar-65-y-l-donumu-neler-yasand-nas-l-hat-rlan-yor->

köylünün elinin para tut[ması]”, Demokrat Parti dönemine dair diğer bir sosyopolitik ve sosyoekonomik göndergedir. “Demokrat Parti hükümetleri, bir ülkenin kalkınmasını köylünün kalkınmasıyla ilişkilendirmiş ve bu alandaki yatırımlara öncelik vermiştir. 1950-1960 yılları arasında tarım alanlarının genişletilmesi ve zirai makineleşme hareketine büyük önem verilmiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kapsamında tarıma açılan araziler artırılmıştır” (Yaylacı E., Yaylacı H., Eren ve Değirmenci, 2023, s. 184). Romanda belirtildiği üzere Demokrat Parti döneminde karayolları yapımı, tarımın makineleşmesi ve köylünün refaha ulaşması, romanın yakın döneme ait Türkiye tarihi ve sosyopolitik etkilerine yönelik bir okuma eksenini güçlendirmektedir. Bu okuma hem özgün kültür okuru hem çeviri metin okuru için kurgudaki olay zamanına dair açık bir sosyopolitik bilgi sunmaktadır.

Örnek 3:

“Halkevleri’ni kapattıklarında, halkın aydınlanmasına darbe vuruldu [...] diye hayıflanılan oydu” (Kulin, 2024, s. 28)

Selçuk’un bu söylemi, Sevda’nın iktidar partisi milletvekili olan eşine yönelik bir eleştiridir. Söylemdeki halkevleri, “Cumhuriyet yönetiminin dünya görüşünü aydınlar ve yerel önderler aracılığıyla halka götürme, yaygınlaştırma, tanıtma ve toplumun kültür yapısını canlandırma denemesidir. Bu amaçla kurulan Halkevleri, yeni, çağdaş yurttaşı yetiştirmeye yardımcı, yurt yüzeyine yayılmış kültür merkezleriydi” (Güneş, 2012, s. 143). Bu merkezlere, “kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliğini güçlendirecek bir toplum olmayı sağlamak; ulusal birliği oluşturan, milli ruhu biçimlendiren kültür öğelerini bulup ortaya çıkarmak, geliştirmek; halkın terbiyesi; yetişkinlerin eğitimi; inkılâbın kökleştirilmesi; müspet ilimleri öğrenme ve öğretme” hedefleri ve misyonları yüklenmiştir (Güneş, 2012, s. 144). 1932’de halkçı ve ulusalcı ilkelerle kurulan ve işleyen bu halkevleri ile dönemin muhalefet partisi olan CHP arasında ekonomik bir bağlantı olduğu mecliste gündeme getirilmiş ve 1951 yılında “5830 sayılı kanunla kapatılmıştır” (Çakmak, 2015, s. 10). Ancak halkevlerinin kapatılması, aydın bir Türk toplumu yetiştirilmesinin engellenmesi gibi büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Bu söylemde, bu eleştirilere yapılan gönderge dikkat çekmektedir. Özgün kültür okuru için nispeten aşına olunan halkevleri ve kapatılmaları konusu, hem aşına olmayan özgün metin okurları hem potansiyel bir çevirinin okurları için metinlerarası bir okuma yapmayı gerektirebilecektir. Halkevlerinin kapatılması ile halkın aydınlanmasının önlenmesi arasındaki ilişkiyi alımlamak isteyen okur, bu söylemden sonra metinlerarası bir okuma yaparak yakın Türkiye tarihine dair bilgilere ulaşabilecektir. Metin içinde herhangi bir açıklama yapılmayan halkevleri, okurun ulaşmak zorunda hissettiği metinlerarası bilgiye dair bir okuma teşvik ederek romanın yakın tarih sosyopolitik okuma eksenine katkı yapabilecektir.

Örnek 4:

“Hatırlıyor musun, İstanbul Üniversitesi hocalarından Prof. Kubalı’ya bir ay derse girmeme cezası verilmişti” (Kulin, 2024, s. 29).

Söylemde geçen Prof. Kubalı, romanın potansiyel bir çevirisinin okurları için olduğu kadar 1960 darbesine dair geniş okumalar yapmamış özgün kültür okuru için de metinlerarası okuma gerektiren bir göstergedir. Söylemde, profesörün soyadı ve çalıştığı üniversite belirtilmiştir. Ancak dikkat çeken nokta, dönemin siyasi iktidarı tarafından bu profesörün derse girmesinin yasaklandığı bilgisidir. 1960 darbesine ve soyadı verilen profesöre dair bir araştırma yapıldığında, Prof. Hüseyin Nail Kubalı’nın Şubat 1958’de Bakanlık emrine alındıktan sonra TBMM’de yapılan

tartışmalarla 9 Nisan 1958’de tekrar görevine iade edildiği, ancak önündeki zamanlarda nasıl bir tutum takınacağına dair “soruya ‘davranışlarında hiçbir değişiklik olmayacağı’, ‘aydınlatılmasında âmmece ihtiyaç duyulduğunu sezdiği’ her konuda ‘mevkiinin, unvanının ve vicdanının’ kendisine emrettiği ‘normal ve meşru vazife’yi ifa edeceği yönünde verdiği cevap üzerine bir ay süreyle ders vermekten men edilmesine karar verilmiştir” (Çelik, 2023, para. 8). Metinlerarası bir okuma ile elde edilebilen bu bilgi, romanın Türkiye Cumhuriyeti yakın tarihine dair bir okumaya uygun olduğunu tekrar gözler önüne sermektedir.

Örnek 5:

“Tahkikat komisyonunu da duymadım deme. [...] İçeriğini biliyor musun? Komisyon üyelerinin hepsi sadece Demokrat Partili olacak [...]” (Kulin, 2024, s. 32).

Selçuk’un Sevda ile konuşmasında mevcut siyasi iktidarı eleştirdiği bu söylemdeki “duymadım deme” ifadesi, Tahkikat Komisyonu’nun dönemin sosyopolitik yapısında önemli olduğunu düşündürmektedir. Aynı zamanda söylemde geçen “üyelerinin hepsi sadece Demokrat Partili” eleştirisi, bu komisyonun sadece iktidar partisi mensuplarından oluşmasının toplumsal yaşam üzerinde kısıtlayıcı bir rol oynayacağını anırtmaktadır. Yapılan metinlerarası okumada, Demokrat Parti önerisiyle “27 Nisan 1960’da özel bir kanunla mecliste kurulan Tahkikat Komisyonu’nda basını ilgilendiren hükümler vardır. Yayın yasağına uymayan gazete ve dergilerin basımı ve dağıtımını önleneceği ve bu yayın yasaklarına ısrarlı bir şekilde uymayanların kapatılacağı belirtilirken, [...] Meclisteki görüşmelerin yazılması da yasaklandı” (Çakır & Yavalar, 2017, s. 268). Ancak Tahkikat Komisyonu’nun basını kısıtlayıcı uygulamaları olacağı için bu komisyon, hem TBMM’de görüşülmesi esnasında hem sonrasında muhalefetten ve muhalif kesimlerden yoğun eleştiri almıştır. Mevcut söylemdeki “içeriğini biliyor musun” ifadesi, potansiyel olarak bu kısıtlayıcı maddeler için bir örtük eleştiri olarak okunabilirken ülkedeki büyük şehirlerde bu komisyonun kurulmasının protesto edilmiş olması da “duymadım deme” ifadesini doğurmuştur. 1960 darbesi öncesi süreci özel ilgiyle veya akademik arkaplan olarak okuyan kesimler dışında günümüz özgün kültür okuru için aşına olması beklenmeyen bu sosyopolitik gelişme, benzer ilgilerle bu sürece aşına olmayan hedef kültür okuru için de metinlerarası okuma gerektirmekte ve romanın yakın tarih anlatısı eksenini okura tekrar teşvik etmektedir.

Örnek 6:

“Halk Partisi çok halkçıydı da sanki!” (Kulin, 2024, s. 33)

Roman boyunca ironik ve eleştirel bir üslup takıyan Selçuk adlı karakter, bu söylemde dönemin muhalefet partisi olarak mecliste görev yapan Cumhuriyet Halk Partisi’nin iktidarda bulunduğu zamanlardaki politikalarına yönelik bir eleştiride bulunmaktadır. Özgün metindeki “halkçıydı” ifadesinin italik yazılması, burada ironik bir söylem olduğunu düşündürürken söylemdeki “çok ... sanki” ifadesi Türkçede ironik üslubu güçlendirmektedir. Bu ironiyi hedef bir kültüre taşıyan çevirmenin alacağı karar, buradaki metinlerarası ilişkiyi yeniden üretmek üzerine olabilecektir. Özgün kültür ve çevirinin yapılacağı hedef kültürler için buradaki sosyopolitik gönderge, Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1923-1945 yılları arasında iktidar olduğu tek partili dönemin yanı sıra “halka rağmen, halk için” uygulamalarını da hedef alıyor olabilir. “Türkiye’de Tek Parti dönemi halkçılığı büyük ölçüde elitist, tepeden, bürokratik, anti-liberal ve anti-demokratik olmuştur. En güzel ifadesini ‘halka rağmen, halk için’ sloganında bulan bu anlayışın yerleşmesinde Millî Mücadele yıllarında kitlelerin, [...] aktif hareketliliğinin bulunmaması da

önemli bir rol oynamıştır” (Karaömerlioğlu, 2009, s. 283). Tek Parti Dönemi’ne dair kullanılan bu “halka rağmen, halk için” sloganı, dönemin iktidarının halk için olumlu ve gelişmeye yönelik politikalar üretirken aslında halktan kopuk olduğu üzerine eleştiriler doğurmuştur. Romanda bu söylemde geçen ironi, ancak metinlerarası bir okuma ile romanın zengin bir anlatı evrenine sahip olduğunu ve sosyopolitik okuma eksenini keşfetmeyi mümkün kılabilir.

Örnek 7:

“ ‘E, hepiniz mühendis, mimar, hukukçu veya doktor olursanız tarlaları kim sürecek?’ diye sordu ukala Selçuk. ‘Traktör!’ ‘Haklısın, bu araç geleli beri ailelerdeki bütün erkek çocukların tarlaya bağlı kalmasına gerek kalmadı,’ dedi Selçuk. ‘Yani sen memnunsun Demokrat Parti’nin icraatlarından, öyle mi?’ diye lafa girdi Sevda”. (Kulin, 2024, s. 63)

Söylemdeki “tarlaları kim sürecek” sorusuna evde yaralı yatan Yusuf’un “traktör” cevabı vermesi sonrası Selçuk’un “bu araç geleli beri [...]” ifadesiyle yeni bir cümleye başlamış olması, traktörün aslında Türkiye’ye gelişinin veya tarımda yaygınlaşmasının üzerinden uzun zaman geçmemiş olduğunu düşündürmektedir. Öte yandan Sevda’nın “[y]ani sen memnunsun Demokrat Parti’nin icraatlarından” sorusuyla muhabbete karışması, tarımda makineleşme için çok önemli bir araç olan traktörün Demokrat Parti iktidarında yaygınlaşmış olduğunu göstermektedir. Bu söylemin alımlanması için gerek özgün metin okuru gerek çevrilecek bir hedef kültürün okuru bir metinlerarası okuma yapmak zorunda kalmasa da bu sosyopolitik gönderge, okurlara romanın yakın siyaset tarihi okuma eksenini açıkça vurgulamaktadır. Şu ana kadar verilen kimi örneklerde metinlerarası okuma yapmaksızın söylemin alımlanması pek mümkün gözükmezken bu örnekte metinlerarası ilişki okura açık olarak sunulmaktadır. Demokrat Parti 1950 yılında iktidara gelmeden önce de Türkiye’de traktör bulunmaktaydı. “ABD’den getirilen traktörler 2 Mayıs 1949’da düzenlenen bir tören ile çiftçilere dağıtılmıştır. Bu dönemde tarımda makine kullanımının artması ile Türkiye’de tarım alanında verim gerçekten yükselmiştir” (Ağır, 2021, s. 74). Ancak söylemde geçen “bu araç geleli beri” ifadesi, traktörlerin ülkeye ilk gelişine değil, köylerde tarımda kullanılmasının yaygınlaşmasına bir gönderge olmalıdır. Demokrat Parti iktidarında, tarım politikaları önemli bir rol oynamıştır. “Traktör alımları için köylülere uygun imkanlarla kredi sağlandı” ve traktör sayısı 1949’da 6281 iken 1958’de 48.873’e çıkarak 7,8 kat arttı⁶. Tarımda makineleşmenin bir sonucu olarak da “1950 ve 1960 yıllarını kapsayan dönemde özellikle traktörün tarıma girmesi sonucu fazla insan gücüne olan gereksinim azalmıştır” (Bostan, 2017, s. 6). “Sonrasında ise; tarımda modernleşme ve hızlı nüfus artışı iç göçlere ivme kazandıran yeni etmenleri oluşturmuştur” (Bostan, 2017, s. 5). Selçuk’un cümlesi, 1950 ve 1960 yılları arasındaki traktör artışı gibi tarımda makineleşme sonucu köyden kente göçlerin artması ve tarım arazilerinde çalışmalarını için gençlere çok fazla ihtiyaç duyulmamaya başlamasına bir gönderge niteliğindeki belirtilen tarih aralığında Demokrat Parti’nin başta olması nedeniyle köylü halkın (Yusuf gibi) iktidardan memnun olması gerektiğine yapılan bir göndergedir. Dönemin başbakanı Adnan Menderes, köye ve köylüye yatırımı önemli politikaları arasına almış ve köylerden yüksek oranda oy alabilmiştir. Böylece romanın okura sunduğu yakın döneme ait sosyopolitik okuma eksenini, aynı zamanda okura metinlerarası bilgiler sunmuştur.

⁶ Palabıyık (2020). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/adnan-menderes-onculugunde-makinelesmeyle-birlikte-tarim-devrimi-yasandi/1854663>

Örnek 8:

“Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır. Nato’ya bağlıyız, Cento’ya bağlıyız...”⁷ (Kulin, 2024, s. 121)

27 Mayıs 1960 günü radyoda duyulan bu anons, gerçekleşen askeri darbenin duyurusudur. Romanın kurgusuna yerleştirilmiş bu söylem, aynı zamanda döneme dair sosyopolitik göndergeler içermektedir. Türkiye Nato’ya 1952 yılında üye olmuştur. Ancak bu bilgiye aşına olmayan okurlar gerek özgün kültürde gerek çevirinin yapılacağı hedef kültürde romandan bir yakın tarih bilgisi edinerek Türkiye’nin 1960 yılında halihazırda Nato üyesi olduğuna dair bir öngörü kazanmaktadır. Ancak söylemdeki “Cento”, özgün kültür okuru için de batı dillerine yapılacak bir çevirinin hedef kültür okurları için de nispeten daha yabancı olabilir. Bu durum, şu ana kadar çeşitli sosyopolitik göndergelerle Türkiye’nin yakın tarihine ışık tutan romanda yeni bir bilgi edinebilmek için metinlerarası okuma gerektirebilir. Türkiye, İran, Pakistan ve Birleşik Krallık’tan oluşmakta olan ve Amerika Birleşik Devletleri’nin tam destekçi ve aktif katılımcı olarak yer aldığı CENTO⁸, 1959 yılında Irak’ın Bağdat Paketi’nden çekilmesinden sonra bu teşkilatın yeni adı olmuştur ve Sovyetler Birliği’nin askeri tehdidine karşı kurulan bir teşkilat olup 1959-1979 yılları arasında varlığını sürdürmüştür (Yeşilbursa, 2020, s. 856). Böylece bu söylem, Demokrat Parti iktidarının Türkiye’yi siyasi olarak dünyadaki diğer ülkelerle bir arada bulundurma politikası güttüğünü, ayrıca CENTO’ya dair yapılacak metinlerarası okuma ile Türkiye’nin o dönemlerde Sovyetler’e karşı bir tutum içinde olduğunu göstermektedir.

Örnek 9:

“Kim bilir kaç kişinin canı yanıyordu şu sırada! Kaç aile bir yakınını, oğlunu, kocasını veya babasını merak ediyordu [...]” (Kulin, 2024, ss. 146-147).

Söylemde, 1960 darbesinin sosyopolitik bir süreci ve sonucu dile getirilmektedir. Darbe günü ve sonrasında, söylemde ifade edildiği gibi çok sayıda insan tutuklanmıştır. “Darbeciler 27 Mayıs 1960’a kadar ülkeyi yöneten siyasi ve üst asker-sivil bürokratları adeta birer savaş esiri gibi Yassıada’ya kapattılar” (Ertürk, 2023, s. 23). Buna göre iktidar partisi milletvekilleri ve bakanlar tutuklanarak cezaevine gönderilmişlerdir. Ayrıca, darbenin yapıldığı 27 Mayıs 1960 sabahı “[...] Tahkikat Komisyonu üyeleri, DP Milletvekilleri gözaltına alınarak Harp Okulu binasına götürülmüş, [...] Başbakan Adnan Menderes de Kütahya’da gözetim altına alınmıştır. Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun, üst rütbeli bazı asker ve bürokratlar, emniyet görevlileri de tutuklanmış ve yargılanmak üzere Yassıada’ya götürülmüşlerdir” (Temel & Doğaner, 2022, para. 22). Bu durum, söylemdeki “kim bilir kaç kişinin canı yanıyordu” göndergesiyle metinlerarası bir bilgi olarak okura sunulmuştur. Ancak bu söylemdeki “kim bilir kaç kişi” göstergesi, okura sadece tutuklanarak cezaevine gönderilen üst düzey asker veya sivil bürokratları değil, onların ailelerini de düşündürmektedir. Bu önerme, söylemin devamındaki “[k]aç aile bir yakınını, oğlunu, kocasını veya babasını merak ediyordu” cümlesiyle doğrulanabilir. Bu cümle, ailelerinin dahi haberi olmaksızın çok sayıda kişinin tutuklandığını ve darbe günü tam bir kaos ortamı olduğunu göstermektedir. Bu sosyopolitik göndergeleri alımlamak için özgün kültür okurunun veya potansiyel bir çeviri yapılacak kültürün okurunun metinlerarası okuma yapması bir

⁷ Bu söylem, radyodan duyulan bir cümle olduğu için metnin orijinalinde eğik yazılmıştır.

⁸ Teşkilatın açık adı: Central Treaty Organization [Merkezi Antlaşma Teşkilatı]

gereklilik olarak görülmeyebilirken, romanın yakın tarih okuma eksenini dahilinde okunmasının bu metinlerarası bilgiyi hazır olarak okura sunacağı öne sürülebilir.

Örnek 10:

“Tıpkı acımasızca coplanarak zindanlara atılan, at nalları altında yaralanan ve hatta bir tanesi vurularak hayatını kaybeden gençlerin acılı aileleri gibi, bir ay önceki erken baharda!” (Kulin, 2024, s. 147)

Bu söylem, “bir ay önceki erken baharda” göstergesiyle darbe gününden ziyade darbe öncesindeki sosyopolitik gelişmelere bir gönderge niteliğindedir. Bu söylemle karşılaşan özgün metin okuru veya çevirinin yapılacağı hedef kültür okuru, romanın sosyopolitik okuma eksenindeki bilgileri alımlamak için 27 Mayıs 1960 darbesinden bir ay öncesine tekabül eden 1960 Nisan sonlarındaki bir olayı metinlerarası bir okumayla anlamlandırabilecektir. Bu bağlama dair hüristik bir okuma, sadece darbe öncesindeki zamanlarda toplumsal bir kaosun bulunduğunu ele verebilecekken, metinlerarası bir okuma, yaşanan o tikel olayla darbe arasında potansiyel bir bağlantı kurabilecek ve romanın sosyopolitik okuma eksenini daha görünür hale getirecektir. “28-29 Nisan’da başlayıp ‘555K’ koduyla devam eden öğrenci olayları, darbenin en önemli gerekçeleri arasında yer aldı” (Ekiz, 2019, para. 1). Böylece söylemde geçen “bir ay önceki erken bahar” göstergesinin, 28-29 Nisan olaylarına bir gönderge olduğu anlaşılabilir. 28-29 Nisan 1960 tarihlerinde dönemin iktidarına karşı İstanbul ve Ankara’da öğrenci eylemleri baş göstermiştir. 28 Nisan 1960 sabahı İstanbul Üniversitesi’nde başlayacak olan protesto ve eylemin haberi alınca, polisler önlem amaçlı üniversite kampüsüne gönderilmiştir. “Öğrenciler protesto gösterisini başlatır başlatmaz polis saldırıya geçmiş, birçok öğrenci ve profesörün polis tarafından dövüldüğü çatışmalarda Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz vurularak öldürülmüş[tür]” (Şahinkaya, 2010, s. 98). Söylemdeki “bir tanesi vurularak hayatını kaybeden” göstergesinin, eylemde hayatını kaybeden Turan Emeksiz isimli öğrenciye bir gönderge olduğu, “acımasızca coplanarak zindanlara atılan” göstergesinin de polis müdahalesi sonucunda ortaya çıkan duruma bir gönderge olduğu bulunmuştur. “28 Nisan öğrenci hareketleri ve sonrasında gerçekleşen eylemlerin, 27 Mayıs’ı gerçekleştirenlerle organik bir bağı yoktu. Fakat bunlar, dolaylı olarak süreci etkilemişti. [...] 27 Mayıs [darbesi], bir yerde üniversite eylemlerine kendini dayamış, meşruiyet kaynağı olarak da "Emeksiz" imgesini kullanmıştı” (Aslan, 2023, para. 15-17). Yapılan bu metinlerarası okuma, romanın sosyopolitik okuma eksenini alımlamak için 27 Mayıs darbesi öncesi yaşanan ancak darbeyi “mantıksallaştırmak” isteyen cuntacılar tarafından öne sürülen dolaylı faktörleri de gözler önüne sermiştir.

Örnek 11:

“Milletvekillerini tutukluyormuş. Mahkeme edilecekler.” (Kulin, 2024, s. 148)

Selçuk’un 28 Mayıs 1960 günü Sevda’yı yurtdışında geçici görevde bulunan milletvekili kocasının yanına, Yunanistan’a kaçırılmak için uğraşları esnasında karşımıza çıkan bu söylem, 27 Mayıs darbesinin dönemin iktidarına karşı yapıldığını, iktidar partisi içinde bulunan vekillerin cuntacılar tarafından tutuklandığını ve yargıldığını göstermektedir. Darbe günü, dönemin cumhurbaşkanından başbakanına, üst düzey sivil ve askeri bürokratlarından Demokrat Partili milletvekillerine ve emniyet yetkililerine kadar çok sayıda kişi göz altına alınarak daha sonra yargılanmak için Yassıada’ya götürüldü (Ertürk, 2023, s. 23). “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrasında DP’lileri yargılamak amacıyla 12 Haziran 1960 tarihinde Yüksek Adalet Divanı’nın

kurulmasına karar verilmiştir. 14 Ekim 1960'ta başlayan Yassıda duruşmalarında, 395 milletvekili ve 592 sanık yargılanmıştır” ve Başbakan Adnan Menderes de dahil olmak üzere çok sayıda kişi hakkında idam kararı verilmiştir (Tekin, 2021, s. 1). Bu metinlerarası okuma, 1960 darbesinin Türk siyasetine etkisini ve halk vicdanına yansımalarını gözler önüne sererken, okurlar için romanın yakın tarihe dair sosyopolitik okuma eksenini de tekrar gündeme getirmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, Ayşe Kulin'in 2024 Mayıs'ta yayımlanan *Dört Gün Üç Gece* başlıklı romanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihinde gerçekleşmiş olan 1960 darbesine dair sosyopolitik göndergelerin okura sağladığı veya gerekli kıldığı metinlerarası okuma bağlamında çözümlenmiştir. Riffaterre'in (1984; 1990) bir okur tarafından bulunmak zorunda olduğunu öne sürdüğü metinlerarasılık ilişkileri çerçevesinde, şayet metinlerarası göndergeler okur tarafından kaçılırsa metnin anlamlanması ve alınılması mümkün olmayacaktır. Böylece okura büyük bir görev yükleyen Riffaterre'e (1990) göre, okur bir metni ele aldığı anda belleği o metni metinlerarası okumaya hazır olmalıdır. Ancak metinlerarası okuma gerektiren göndergeler, okurun sadece geçmişteki sözlü veya yazılı edebiyat metinlerine değil aynı zamanda olay zamanına ait toplumsal olaylara veya olgulara da dönmesini gerekli kılabilir. Bu çalışmada çözümlenen romandaki metinlerarası göndergeler, romanın altmetnini oluşturduğu düşünülen 27 Mayıs 1960 darbesi sürecine dair sosyopolitik bir okuma eksenini gün yüzüne çıkarmaktadır. Böylece romanın metinlerarası okuması, hayatın en geniş metni niteliğine sahip olan toplumsal olaylara göndergelerin okunması olarak ele alınmıştır.

Romanda 1960 darbesindeki sosyopolitik gelişmelere yönelik kimi söylemlerin sağladığı kurgusal olmayan bilgiler, okur için metinlerarası okuma şartıyla alınılabilecekken kimi söylemler ise okurdan bir çaba gerektirmeksizin darbenin sosyopolitik gelişmelerine yönelik bilgiler sunmuş ve hüristik bir okumada bir aşk romanı olarak görülebilecek bu romanı aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk askeri darbesindeki sosyopolitik gelişmelere yönelik bir yakın tarih kitabı niteliğine de büründürmüştür. Öztürk Kasar'ın (2009) belirttiği üzere anlatı zenginliğine sahip olan yazınsal eserler çoklu okuma eksenleri sağlayabilir. Böylece metinlerarası okuma, romanın çoğul okuma eksenlerini de fark edilebilir hale getirmektedir. Yapılan metinlerarası okuma yoluyla, metnin bir aşk romanının yanı sıra 1950'lerin sanat anlayışı, Alevilik mezhebi, ayakta hasta bakımı ve nihai olarak Türkiye'nin yakın tarihi açılarından belli tezlere sözcülük ettiği söylenebilir. Ancak tüm bu okuma eksenleri, romanın 1960 darbesine yönelik sosyopolitik gelişmeleri anlatmada birer yardımcı eksen olarak karşımıza çıkmaktayken bu romanın öne çıkan okuma eksenini, Türkiye'nin yakın tarihi kitabı olarak okunması olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla roman henüz herhangi bir dile çevrilmemiştir. Ancak Ayşe Kulin'in romanlarının bugüne dek çok sayıda dile çevrildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu romanın da farklı dillere çevirisinin yapılması beklenen bir durumdur. Bu nedenle yakın tarih kitabı olarak okunma eksenini sağlayan metinlerarası göndergeler hem özgün kültür okuru için hem potansiyel bir hedef kültür okuru için değerlendirilmiştir. Ülkemizde 1960 ve 1980 darbeleri, tüm sosyopolitik sonuçlarıyla halen halk vicdanında yer etmiş durumdadır. Özgün kültür okurunun romandaki 1960 darbesi sürecine potansiyel hedef kültür okuruna göre daha aşına olması beklense de özel bir yakın tarih ilgisi veya akademik çalışma amaçlı incelemeleri olmaksızın özgün kültür okurunun da potansiyel hedef kültür okuru gibi romanda ancak metinlerarası okumayla

anlamlandırabileceği göndergeler bulunmaktadır. Bu göndergeler, hem cuntacıların darbeyi “mantiğa büründürme”lerine dayanak olan darbe öncesi tikel olaylara hem darbe günü yaşanan özgül olaylara yönelik olduğundan, potansiyel hedef kültür okuruna olduğu kadar özgül kültür okuruna da bir yakın tarih kitabı okuyormuş duygusu yaşatmaktadır. Metin boyunca çok defa okurun zihnini meşgul eden bu göndergeler, okur tarafından ancak metinlerarası okumayla bir altmetnin bulunması sayesinde romana çoğul okuma eksenini kazandırmış ve romanın potansiyel bir kültürlerarası taşınımında dahi anlatı zenginliğini fark edilir hale getirmiştir.

Extended Abstract

Simply defined as the phenomena and the patterns of behavior resulting from the interaction between the social culture and the political developments in a country, sociopolitical conditions are consciously or unconsciously reflected in the works of literature. This two-way interaction could be attested to bear a causal relationship, with the developments in one leading to drastic changes in the other. As in every walk of social life, the sociopolitical developments in a culture lend themselves to the plot of literary works.

Turkish Republic has witnessed several attempts of military intervention and coup. 1960 and 1980 coups are still remembered for their negative effects on the sociopolitical sphere of the country. As the spokespeople for the sufferings of the society, literary writers have unsurprisingly touched upon the conditions before, during, and after those military interventions in Turkish literary polysystem.

In this study, the novel titled *Dört Gün Üç Gece* [Four Nights Three Days]⁹ published in May 2024 is analyzed in order to discover the sociopolitical references to Turkish culture in the text. To that end, the novel is analyzed from a syncretic perspective based on intertextuality and multiple readings potential of the text. While a heuristic reading of the novel manifests a plot of love and romance, an intertextual reading on the novel yields its multiple reading potentials with insights into the perception of arts in the 1950s, basic practices on outpatients, affirmative body of knowledge regarding the rituals of a religious sect in Islam, and the sociopolitical condition before and during the coup of 1960 in Türkiye. Inspired by Bakhtin's (2005[1965]) “dialogism” theory as the foundation of intertextuality in literature, partly taking its roots from his analysis of Rabelais' works based on the carnivalesque sociopolitical condition of the Renaissance and Medieval Times, this study also sets out to render an intertextual reading of the novel titled *Dört Gün Üç Gece* with a view to the exploration of the explicit, partly explicit, or implicit intertextual references to the sociopolitical conditions of the era, based on the multiple reading potentials the novel allows in its narrativity. This intertextual reading is based on Riffaterre's (1984; 1990) proposition that the signification of a literary text cannot be achieved without the reader (or the translator in our case) realizing and solving out the intertextual references, for which a reader's mind and memory must be set and operational.

The intertextual reading is not only applied from a source reader's perspective but the position of the translator and the cognitive load of the target reader are also discussed in relevance to the contexts with sociopolitical references in the novel. While the novel has not been translated into any other language yet, with the passage of only five months since its release, it would not be

⁹ The novel has not been translated into English yet, therefore translation of this title belongs to the author of this study.

surprising to see its translation into English in not so distant future with quite some of Ayşe Kulin's (the writer) novels already translated into English. Integrated into a fictional narrative, the references to the sociopolitical condition just before and during the 1960 coup in Türkiye in the novel are constructed in a way to allow the text to be read as a handbook into the near history of the Turkish Republic.

The analysis of the intertextual reading of the novel suggests that the sociocultural references to specific events like the foundation or operations of certain institutions and the economic or social developments undertaken by the government back then, as well as the suspension of a professor from his position at a university might compel the source reader to make retroactive reading for the signification of the meaning universe. This task of retroactive reading should also be extended to the translator in reproducing the explicit, partly explicit, and implicit sociopolitical references in a way to trigger the target reader, supposedly less familiar to the 1960 coup in the Turkish Republic as compared to the source reader, to do some comparable research for the signification of the meaning universe of the novel. Besides, the novel also abounds in contexts that might not require retroactive reading for the source or target reader, but rather explicitly allow them to gain insights into the near history of the Turkish Republic as they would gather from the reading of an informative history book. The major implication of the study addresses the discovery of the multiple readings potential of a literary text by source readers, translators, and target readers with a view to intertextual reading.

Kaynakça

- Ağır, Ö. (2021). İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'de tarıma Amerikan etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 65-89.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık // Göstergelerarasılık*. Kanguru Yayınları.
- Aslan, Z. (2023, Eylül 12). *Turan Emeksiz üzerinden 12 Eylül'ün, 27 Mayıs'ını okumak: "Bir imgenin imhası, bir rövanş"*. Independent Türkçe. <https://www.indyuturk.com/node/660411/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/turan-emeksiz-%C3%BCzerinden-12-eyl%C3%BCl%C3%BCn-27-may%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1-okumak-bir-imgenin>
- Aytaç, G. (2003). *Genel edebiyat bilimi*. Say Yayınları.
- Bahtin, M. (2005). *Rabelais ve dünyası* (Ç. Öztekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Barthes, R. (2012). *Göstergebilimsel serüven*. (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Belge, M. (1976). 12 Mart edebiyatına genel bir bakış. *Birikim*, (12), 8-16.
- Bostan, H. (2017). Türkiye'de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler, meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. *Coğrafya Dergisi*, 35, 1-16. <https://doi.org/10.26650/JGEOG330955>
- Bulut, R. (2020, Mayıs 27). *Darbeleri konu alan Türk filmleri*. Filmarası. <https://www.filmarasidergisi.com/darbeleri-konu-alan-turk-filmleri/>

- Çakır, H. & Yavalar, D. E. (2017). Demokrat Parti iktidarı ve basın. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (3), 257-270.
- Çakmak, F. (2015). Halkevlerinin kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi mallarına el konulması. *International Journal of History*, 7 (3), 1-21.
- Çelik, H. S. (2023, Ocak 26). *Hüseyin Nail Kubalı (1903-1981)*. Atatürk ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/huseyin-nail-kubali-1903-1981/>
- Dinç, M. (2020). Türkülerin başına gelenler: Politik-ideolojik sebeplerle değiştirilen türküler üzerine. *Folklor/Edebiyat*, 26(3), 483-508. DOI: 10.22559/folklor.1246
- Eco, U. (2012). *Yorum ve aşırı yorum*. (K. Atakay, Çev.). Can Yayınları.
- Ekiz, A. (2019, Mayıs 27). *1960 darbesine giden yolun kilometre taşı öğrenci eylemleri oldu*. AA. <https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/1960-darbesine-giden-yolun-kilometre-tasi-ogrenci-eylemleri-oldu/1154274>
- Ertürk, Y. (2023). 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ve darbe sürecinde silahlı kuvvetler içindeki bölünme ve rekabet. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 134 (264), 1-42. DOI: 10.55773/tda.1121453
- Euronews (2021, Eylül 6). *6-7 Eylül olaylarının yıl dönümü: Neler yaşandı, nasıl hatırlanıyor?* <https://tr.euronews.com/2021/09/06/6-7-eylul-olaylar-65-y-1-donumu-neler-yasand-nas-l-hat-rlan-yor->
- Günay-Erkol, Ç. (2016, Ağustos 15). *Askerî darbeler ve tanıklık romanları*. T24. <https://t24.com.tr/k24/yazi/darbe-ve-taniklik,811>
- Güneş, M. (2012). Adnan Menderes ve halkevleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12 (25), 141-155.
- Karaömerlioğlu, M. A. (2009). Tek parti döneminde halkçılık. *Modern Türkiye’de siyasi düşünce. Cilt 2. Kemalizm*. A. İnsel (Ed.). ss. 272-283. İletişim.
- Kerimoğlu, H. T. (2020). İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye’de askeri darbeler ve toplum. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 20 (15 Temmuz Özel Sayı), 147-160.
- Kristeva, J. (1986). Word, dialogue, and the novel. *The Kristeva reader*. T. Moi (Ed.). ss. 35-61. Columbia University Press.
- Kuleli, M. (2023). Bir metin iki kültür: Shakespeare’de söyleşimci imgelerin Türk edebiyat çoğuldizgesinde görünürlüğü. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (35), 83-103. DOI: 10.37599/ceviri.1355903
- Kulin, A. (2024). *Dört gün üç gece*. Everest Yayınları.
- Narlı, M. (2007). Romanda darbeler ve demokrasi. *Muhafazakar Düşünce*, (13-14), 157-172.
- Öztürk Kasar, S. (2009). Pour une sémiotique de la traduction. *La traduction et ses méiters*. C. Laplace, M. Lederer & D. Gile (Eds.). ss. 163-175. Lettres Modernes Minard, Coll. “Champollion 12”.

- Palabıyık, D. Ç. (2020, Mayıs 7). *Adnan Menderes öncülüğünde makineleşmeyle birlikte tarım devrimi yaşandı*. AA Ekonomi. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/adnan-menderes-onculugunde-makinelesmeyle-birlikte-tarim-devrimi-yasandi/1854663>
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. Say Yayınları.
- Riffaterre, M. (1984). Intertextual representation: On mimesis as interpretive discourse. *Critical Inquiry*, 11 (1), 141-162.
- Riffaterre, M. (1990). *Fictional truth*. The John Hopkins University Press.
- Şahinkaya, S. (2010). 29 Nisan 1960'da Siyasal Bilgiler Fakültesi ve adım adım 27 Mayıs. *Mülkiye Dergisi*, 34 (267), 97-121.
- Tekin, F. (2021). 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası Milli Birlik Komitesi ve propaganda çalışmaları. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 1-23. DOI: <https://doi.org/10.30803/adusobed.939399>
- Temel, M. & Doğaner, Y. (2022, Eylül 23). *27 Mayıs 1960 darbesi*. Atatürk ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/>
- Tuna, D. (2019). *Orwell'in Hayvan Çiftliği'nde metinlerarasılık ve çoğul okuma eksenleri*. Eğitim Yayınevi.
- Tuna, D., & Kuleli, M. (2017). *Çeviri göstergebilimi çerçevesinde yazınsal çeviri için bir metin çözümleme ve karşılaştırma modeli*. Eğitim Yayınevi.
- Yaylacı, E., Yaylacı, H., Halef, E. & Değirmenci, A. (2023). Demokrat Parti döneminde yeni sosyo ekonomik kültürel coğrafya - Köylüler ve kentliler. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10 (91), 184-189. DOI: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3460>
- Yeşilbursa, B. K. (2020). CENTO: The forgotten alliance in the Middle East (1959-1979). *Middle Eastern Studies*, 56 (6), 854-877. DOI: <https://doi.org/10.1080/00263206.2020.1755841>
- Yılmaz, E. (2022). Demokrat Parti dönemi (1950-1960) kentleşme sürecinde öne çıkan özellikler. *International Social Sciences Studies Journal*, 8 (99), 2059-2064. DOI: <http://dx.doi.org/10.2922 8/sss.62814>

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0